

Nya regler för braskaminer och vedspisar – en vinst för hälsa och miljö

Sammanfattning

Boverkets ändrade krav på kaminer och vedspisar har lett till en omfattande och ofta missvisande debatt. Bakgrunden är att utsläpp från småskalig vedeldning beräknas leda till mer än 1 000 förtida dödsfall i Sverige och att vedeldning är den i särklass största utsläppskällan av bens(a)pyrener idag. Det innebär också stora besvär för astmatiker och allergiker.

En enig miljömålsberedning föreslog därför flera åtgärder för att minska utsläppen från vedeldning. Boverkets förslag är ett steg i denna riktning.

Reglerna innebär följande:

1. Befintliga kaminer och vedspisar påverkas överhuvudtaget inte av de nya reglerna. Det blir inte förbjudet att elda i befintlig utrustning.
2. Vid nyinstallation från 1/7 2018 tillämpas de nya reglerna. Undantag görs dock t.ex. av byggnadsantikvariska skäl.
3. Vid byte av utrustning gäller reglerna inte. Det finns dock förslag om en ändring av plan- och byggförordningen så att reglerna ska tillämpas även vid utbyte.

I sak är beslutet inget märkligt. Eftersom vedeldning leder till utsläpp av rökgaser bör man givetvis installera modern utrustning som minimerar utsläppen vid nyinstallation eller utbyte.

Eftersom högre krav vid nyförsäljning blir EU-gemensamma genom ekodesigndirektivet 2022 är utbudet av kaminer och vedspisar som uppfyller kommande krav stort. Det gäller även vedspisar med traditionellt utseende, men med moderna miljöprestanda.

Påverkan från småskalig vedeldning har också inneburit att flera svenska kommuner och länsstyrelser efterlyst utökade möjligheter att införa lokala restriktioner för användning av eldstäder eller förbud mot installation av eldstäder i detaljplaner. I och med Boverkets arbete med skärpta miljökrav har dock efterfrågan på lokala restriktioner minskat. Ett stopp för Boverkets arbete och fortsatta installationer av kaminer och spisar med dåliga miljöprestanda riskerar dock att ge förnyad kraft åt dessa krav.

Ska man sammanfatta upproret mot de nya reglerna innebär det alltså rätten att installera kaminer med dåliga miljöprestanda, trots att det finns likvärdiga moderna alternativ med motsvarande utseende, oavsett hur det påverkar hälsa och miljö.

Bakgrund

Kompletterings- och trivseledning har stort stöd bland svenska folket. Möjligheten att tända en brasa väcker starkt engagemang. Men vedeldning är inte uteslutande oproblematiskt. De senaste åren har vedeldning flera gånger uppmärksamats för dess påverkan på folkhälsan.

Enligt en studie av IVL för Naturvårdsverkets räkning 2014 beräknas småskalig vedeldning ge upphov till mer än 1 000 förtida dödsfall årligen¹. I en uppföljande studie 2017 gjordes lokala bedömningar, som indikerar att vedeldning leder till något fler förtida dödsfall än utsläpp från trafiken i Stockholm och Göteborg och väsentligt fler i Umeå, där uppemot hälften av förtida dödsfall tillskrivs utsläpp från vedeldning².

SMHI gjorde 2015 en inventering av potentiella riskområden för utsläpp av bens(a)pyrener, där det konstaterades att de högsta årsmedelhalterna av bens(a)pyrener fanns i Sollefteå, Laholm, Kramfors, Säffle och Arvidsjaur. De två första kommunerna hade 2012 ett årsmedelvärde över miljö kvalitetsnormen 1 ng/m³ och nästan alla svenska kommuner ligger över miljö kvalitetsmålet ren luft (0,1 ng/m³). Enligt SMHI beräknas ca 65 % av Sveriges samlade utsläpp av bens(a)pyrener härstamma från småskalig vedeldning³.

Utöver förtida dödsfall leder utsläpp från vedeldning till stora problem för astmatiker och allergiker. För många innebär det att ett normalt liv med utomhusvistelse blir helt omöjligt. Mot den bakgrunden har Astma- och Allergiförbundet ställt sig bakom högre miljökrav på vedeldning tillsammans med branschen⁴.

I Sverige har det inte gjorts någon hälsoekonomisk studie av vedeldning. I Norge visade en studie för norska miljödirektoratet 2017 att ett målmedvetet och forcerat arbete för att minska utsläppen från vedeldning skulle kunna minska hälsokostnaden med 1,9 miljarder norska kronor årligen⁵.

Vedeldningens lokala miljöpåverkan har det senaste decenniet föranlett flera kommunala åtgärder. Många kommuner har idag restriktioner kring användningen av kaminer, t.ex. att man får elda högst två gånger i veckan och

¹ Quantification of population exposure to NO₂, PM_{2.5} and PM₁₀ and estimated health impacts in Sweden 2010, IVL 2014, https://www.ivl.se/download/18.343dc99d14e8bb0f58b5144/1443172332789/IVL+B2197_Exponering_2010.pdf

² Health Impact of PM₁₀, PM_{2.5} and Black Carbon Exposure Due to Different Source Sectors in Stockholm, Gothenburg and Umea, Sweden, David Segersson m.fl., *International journal of Environmental Research and Public Health*, vol 14 nummer 7, 2017. <http://www.mdpi.com/1660-4601/14/7/742>

³ Identifiering av potentiella riskområden för höga halter av benso(a)pyren, Stefan Andersson m.fl., SMHI 2015, http://www.smhi.se/polopoly_fs/1.97256!/Menu/general/extGroup/attachmentColHold/mainCol1/file/meteorologi_159.pdf

⁴ Skärp kraven på braseldningen nu, Debattartikel av Astma- och allergiförbundet samt Svenska Brasvärmeföreningen, Norrbottenskuriren 2017-02-24, <http://www.kuriren.nu/opinion/vaga-utvardera-bostad-lulea-nm4746246.aspx>

⁵ Tiltaksutredning vedrørende utslipp av klimadrivere fra vedfyring, Norsk Energi/SINTEF 2017, <http://www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M691/M691.pdf>

fyra timmar per gång. Det finns exempel på att kommuner övervägt generella förbud mot lokaleldstäder i detaljplaner för nybyggnation och i remissvaren på miljömålsberedningen efterlyste flera remissinstanser utökad regional och lokal möjlighet att införa restriktioner. I och med att Boverket vidtagit flera åtgärder för att skärpa miljökraven och regeringen aviserat en högre ambitionsnivå för utbyte av gammal utrustning med en skrotningspremie förefaller dock dessa krav ha minskat.

För att uppnå målet ren luft föreslog miljömålsberedningen flera åtgärder för att påskynda ett utbyte mot renare eldning⁶. Bland förslagen märks ett tidigareläggande av EU:s ekodesigndirektiv, en skrotningspremie för äldre kaminer och pannor samt ett soptningsregister för att kartlägga förekomsten av kaminer.

Nya kaminer har väsentligt bättre miljöprestanda

Ved är ett förnybart bränsle och att elda med ved ger därmed mindre klimatpåverkan jämfört med att förbränna fossila bränslen. All förbränning, av ved eller fossila bränslen, ger dock utsläpp till luften med förhållandevis stor lokal påverkan. Vid förbränning uppstår partiklar, kväveoxider och polycykliska aromatiska kolväten. Dessa kan orsaka problem i luftvägarna, hjärt-kärlsystemet och cancer. Särskilt känsliga är barn och personer med astma eller allergi.

Skillnaden i utsläpp är dock stor. En viktig faktor vid vedeldning är att kaminer används rätt och att man har rätt eldningsteknik. Tillsammans med landets kommuner och branschen arbetar Naturvårdsverket med information om att elda rätt.

Men en annan viktig faktor är den tekniska utrustningen. I slutet av 90-talet lanserades *clean burning*-tekniken, där hög förbränningstemperatur i kombination med lufttillförsel på flera nivåer minimerar utsläppen. Det innebär också att moderna kaminer har högre verkningsgrad och därmed lägre bränsleförbrukning. Sammantaget innebär det en stor vinst på sikt för den som byter ut en kamin och en stor samhällsekonomisk vinst genom minskade hälsoproblem. En modern kamin som uppfyller EU:s kommande ekodesignkrav släpper ut upp till 80 – 90 % mindre skadliga ämnen än äldre utrustning.

Totalt beräknas det i Sverige finnas 650 000 kaminer som inte lever upp till nuvarande standard för kaminer "clean burn".

Sverige har blivit en avstjälningsplats för smutsiga kaminer från grannländerna

I och med att Norge, Danmark och Tyskland utnyttjat möjligheten att ha högre nationella krav för vedeldning innan ekodesigndirektivet harmoniserar kraven år 2022 och även genomfört motsvarande krav vid utbyte har andrahandsmarknaden för kaminer i dessa länder i det närmaste helt upphört.

I Norge (och Danmark till 2016) finns vidare en skrotningspremie för att stimulera utbytet av äldre utrustning, vilket innebär att äldre kaminer byts ut i en högre takt.

⁶ SOU 2016:47 En klimat- och luftvårdsstrategi för Sverige, <http://www.regeringen.se/artiklar/2016/06/miljomalsberedningen-foreslar-atgarder-for-battre-luftkvalitet/>

De kaminer som inte har någon avsättning på marknaderna i Norge och Danmark kan dock fortfarande säljas fritt och installeras i Sverige, vilket lett till en omfattande, men ej kartlagd import av uttjänta kaminer från grannländerna, som därefter sätts på den svenska marknaden.

Boverkets nya regler

Genom en ändring i BBR inför Boverket från 1/7 2018 hårdare regler på kaminer och vedspisar vid nyinstallation. Ändringen är ett steg i anpassningen till EU:s ekodesigndirektiv, som träder ikraft 2022 (2020 för vedpannor). Uppdateringen av reglerna innebär följande:

- Krav på 65 % verkningsgrad (BBR idag har en rekommendation på 60 %)
- Krav på högst 0,12 volymprocent CO (BBR idag: 0,30 volymprocent).

Ekodesign kommer ytterligare att skärpa kraven:

- Verkningsgrad: >75 %
- Organiskt bundet kol: <120 mg/m³ (svenska krav saknas idag)
- Partiklar: <40 mg/m³ (svenska krav saknas idag)
- NOx: <200 mg/m³ (svenska krav saknas idag)
- CO: <1 500 mg/m³ (motsvarar ungefär de nya svenska kraven)

Orsaken till att Boverket inte genomför ekodesignkraven fullt ut i nuläget är främst att det ännu inte finns tekniska standarder för hur man ska mäta organiskt bundet kol, partiklar och NOx i rökgaser. Även om det inte hindrat grannländer (Norge, Danmark, Tyskland) från att införa sådana regler, så avvaktar Boverket ett gemensamt regelverk.

Reglerna gäller endast nyinstallation av kaminer och vedspisar. Befintliga kaminer och spisar påverkas överhuvudtaget inte av reglerna. Reglerna görs också flexibla med hänsyn till kulturhistoriska värden, byggnadens förutsättningar och ändringens omfattning⁷.

Vid utbyte av en befintlig kamin/spis innebär reglerna idag att det inte ställs högre krav på den nya utrustningen än på den gamla. I detta avseende finns dock ett förslag från Boverket om ändring av Plan- och byggförordningen, så att anmälningsplikt och därmed även miljökrav, ska gälla vid utbyte⁸.

Det finns ett stort utbud godkända kaminer och vedspisar

Eftersom ekodesigndirektivet beslutades 2005 och dess regler för rumsvärmare slogs fast 2015 har förutsättningarna varit kända länge. Vidare har flera länder, som framgår ovan, gått före genom högre krav på kaminer och även infört krav vid utbyte. Därför har branschen sedan lång tid anpassat sig efter gällande regelverk och i det närmaste alla kaminer och vedspisar som finns på marknaden uppfyller idag de kommande kraven med råge.

⁷ Nya regler för utsläpp från vedeldning, Boverket, <http://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/nyheter/nya-regler-for-utslapp-fran-vedeldning/>

⁸ Regelefterlevnad vid byte av fastbränsleanordning, Boverket 2017, <http://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2017/regelefterlevnad-vid-byte-av-fastbransleanordning/>

Bildexempel: spisar och kökspannor som uppfyller kommande ekodesignkrav

Följande bilder visar några exempel på produkter som redan finns på marknaden och som uppfyller gällande svenska samt kommande miljökrav. Det råder således ingen brist på produkter som förenar god miljöprestanda med traditionellt utseende.

